

Nr 15

Av herr **Ollén**, om behörighet för kvinna att inneha prästerlig och annan kyrklig tjänst.

Ett problem, som blivit aktuellt för svenska kyrkan under senaste år, är prästbristen, och energiska ansträngningar i skilda avseenden har vidtagits och föreslås bli vidtagna för att häva densamma. Det säges på ledande kyrkligt håll, att frågan om prästrekrytering håller på att bli ett av den svenska kyrkans stora problem under det kommande decenniet, som, om det ej tillfredsställande kan lösas, hotar att "skapa katastrof" för kyrkans hela verksamhet. Enligt uppgifter lämnade föregående år av diakonistyrelsen utgjorde prästbristen då 53 personer och kommer, om icke extra åtgärder tillgripes, efter fem års förlopp att uppgå till mer än 250 präster. Därvid har ej räknats med behovet av ett antal pastorsadjunkter, disponibla för korttidsförordnanden.

Bland åtgärder, som förordats ur rekryteringssynpunkt på den inre fronten, märkes, att i konfirmandundervisningen alltid bör ingå en lektion om prästämbetet; att församlingsbibliotek respektive skolbibliotek förses med lämpliga präst- och missionärsbiografier; att unga prästämbeten utnyttjas i församlingsarbetet; att, där läroverk finnes inom församlingen, prästen underhåller nära personliga relationer med rektor och lärarkollegium. I sådant syfte föreslås det, att prästen håller vissa morgonböner vid läroverket och att han årligen får en lektionstimme, dels i abiturientklassen, dels i ämnesvalsklassen, för att tala om kyrkan och prästämbetet, såvida detta icke sker vid en s. k. skolans timme, som numera anordnas vid läroverken.

Man kan starkt ifrågasätta lämpligheten av dylika rekryteringsåtgärder både beträffande konfirmandundervisningen och skolan, då ju rekrytering lätt urartar till agitation och då i ett land med religionsfrihet någon dylik påverkan i viss riktning icke bör ske, särskilt icke bland ungdomen.

Dessa åtgärder på den inre fronten anses dock icke leda till önskvärda resultat. Biskoparna bör särskilt engagera sig för skilda åtgärder i stiftet. Det heter sålunda i den på diakonistyrelsens förlag utgivna skriften "Det behövs flera präster" av direktor Wilh. Schröder och kyrkoherde Åke Zetterberg: "Hela kyrkans tradition, inte minst sådan den kommer till uttryck i våra bekännelseskrifter, framhåller biskopen som den som kallar präster. Alldeles speciella fält för denna del av biskopens verksam-

het är gymnasierna, folkhögskolorna och universiteten. En nära kontakt med biskopen och läroverksrektorerna, innefattande täta biskopsbesök vid gymnasierna, är angelägen." Dylika ingripanden från biskoparnas sida beträffande läroverkens och folkhögskolornas ungdom förefaller icke önskvärda eller lämpliga. Vädjandena kan lätt bli påtryckningar och det är att märka, att frikyrkorörelsen varken har eller vill ha några möjligheter att på liknande sätt värva proselyter. Lämpligheten av även andra åtgärder i liknande syfte kan starkt ifrågasättas.

Detta är emellertid åtgärder på längre sikt. För att möta den aktuella bristsituationen diskuteras bl. a. kvarhållande i tjänst av präster, som uppnått pensionsåldern, inkallande av norska präster, anställande av lekmän som pastorsassistenter samt tvåårig prästutbildning av ett begränsat antal män, som på andra områden skaffat sig en meriterad utbildning och genom sin tidigare verksamhet visat sig skickade att bli präster. Detta senare förslag, som framkallat en livlig förhandsdebatt såväl bland de teologie studerandena som i pressen, har av diakonistyrelsen framförts till Kungl. Maj:t med hemställan, att skyndsamt utredning måtte göras för fastställande av kursplaner, lärarbehov m. m. för en dylik utbildning vid sidan om den ordinarie och utan att jämbördiga kunskaper uppnås.

Det måste anses som ytterst anmärkningsvärt, att när frågan om prästbristen på detta sätt diskuteras inom kyrkan både principiellt och praktiskt den utomordentligt viktiga frågan om kvinnas behörighet att inneha prästerlig och annan tjänst inom statskyrkan blott beröres i förbigående och då utomordentligt negativt. I den nyss nämnda redogörelsen avföres hela problemet med några rader: "Frågan om kvinnors prästvigning är en stridsfråga, på vilken icke anledning finnes att här ingå. Frågan är av den art, att den måste avgöras från helt andra synpunkter än en tillfällig prästbrist."

Man ställer sig utomordentligt frågande till en argumentering av detta slag. Varför kan man inte tänka sig, att den naturligaste lösningen av prästbristen på både nära och längre sikt just är, att kristna kvinnor beredes möjligheter att bli präster? Det är ju en uppfattning, som svenska riksdagen för decennier sedan gett uttryck åt och nu senast vid 1946 års riksdag aktualiserat genom hemställan till Kungl. Maj:t om en allsidig utredning, vilken utredningskommitté tillsattes samma år under biskop Torsten Bohllins ledning och slutredovisade sina resultat 1950. I det nu aktuella läget kan det anses befogat att i största korthet beröra kommitténs ställningstagande. Med betydande majoritet, 10 ledamöter mot 4, beslöt kommittén att förorda förslag till ny lag, enligt vilken kvinna skall äga lika behörighet som man att prästvigas och att inneha prästerlig

tjänst; dock att kvinna ej må förordnas till prästerlig tjänstgöring eller utnämnas till prästerlig tjänst i annan församling än sådan, i vilken finnes minst två prästerliga tjänster och av dessa tjänster minst en har manlig innehavare. I fråga om behörighet att innehava kyrklig tjänst, vilken icke är att hänföra till prästerlig tjänst, skall kvinna vara likställd med man.

Enligt majoritetens uppfattning skulle prästämbetets öppnande för kvinnorna betyda ett stort värde både rent religiöst och ur kyrkans egen synpunkt. Ej minst bland den kvinnliga ungdomen i församlingen skulle en kvinnlig själasörjare kunna vara till gagn på ett sätt som en manlig ej kan. Därtill kommer, att en kvinnlig arbetare i kyrkan skulle ha möjlighet att nå vissa kvinnor eller grupper av kvinnor, som trots religiösa behov eller kanske en medveten kristen tro nu ej finner sig till rätta inom kyrkan. Men också den del av kvinnovärlden, som står mer eller mindre främmande för varje religiös förkunnelse, ställer kyrkan inför särskilda uppgifter. Vill hon här söka nå kontakt, är det uppenbart, att detta syfte i hög grad främjas genom kvinnliga arbetare i kyrkans tjänst. Saken kan också ses ur kvinnans egen synpunkt. För den speciella kvinnorörelsen ter sig en reform, som innebure prästämbetets öppnande för kvinnor, som en naturlig konsekvens av den i behörighetslagen fastslagna principen om mäns och kvinnors jämställdhet i fråga om rätten att inneha statstjänst eller eljest brukas i offentliga uppdrag. Eftersom detta kvinnorörelsens krav ur vissa synpunkter måste anses vara ett rättfärdighetskrav, kan det från kyrkans sida icke utan vidare avvisas. Därtill kommer, att kristendomen principiellt hävdar mannens och kvinnans religiösa jämställdhet.

Det senast anförda utgör några glimtar ur majoritetens aktstycke. I valet mellan särskilt kvinnligt ämbete eller kvinnliga präster anser sig majoriteten icke kunna förorda inrättandet av ett särskilt kvinnligt ämbete inom kyrkan i stället för prästämbetets öppnande för kvinnor: "Tanken på ett dylikt ämbete har ju också uttryckligen avvisats av 1946 års riksdag vid behandlingen av den motion, som närmast föranlett denna utredning." Beträffande bibeltolkningen sammanfattar utredningen: "Vår kyrkas bundenhet vid bibeln som norm för kristen tro och kristet liv kan alltså icke ur någon synpunkt anföras som skäl mot kvinnans tillträde till prästämbetet. Frågan om kvinnas tillträde till prästämbetet måste därför bedömas som en praktisk lämplighetsfråga. Principiella religiösa hinder för en lösning i positiv riktning finnes icke."

En av de sakkunniga, författarinnan fru Märta Leijon, som vill sträcka sig längre än majoritetsförslaget, betonar, att vid den undersökning, som hon enligt uppdrag gjort bland de större medborgargrupperna i vårt land

om deras ställning till prästvigning av kvinnor, ingen tillfrågad organisation har svarat nekande. Flera har som väntat underlåtit att svara på grund av deras allmänna likgiltighet för religiösa ting. Av de svarande har flera påpekat särskilda kyrkliga uppgifter, lämpliga för kvinnor, och landets största ungdomsorganisation SLU, som har över 115 000 medlemmar, betonar i sin skrivelse, att kvinnan även befordringsvägen bör likställas med mannen samt således kunna bli kyrkoherde, prost och biskop liksom han. Följande organisationer har enligt fru Leijon genom sina ordförande och styrelser uttalat sig för prästvigning av kvinnor: Landsorganisationen, Arbetarnas bildningsförbund, Svenska landsbygdens studieförbund, Svenska landsbygdens ungdomsförbund, Socialdemokratiska kvinnoförbundet, Folkpartiets kvinnoförbund, Svenska landsbygdens kvinnoförbund, Sveriges husmodersförenings riksförbund och Fredrika Bremer-förbundet. Dessutom har högerns kvinnoförbund meddelat, att åsikterna där är delade.

Dessa uppgifter visar, att kravet på kvinnliga präster stödes av en bred allmän opinion inom landet, icke minst bland landets kvinnor. Viktigare kanske är, att många unga kvinnor känner en inre kallelse att tjäna Sveriges kyrka som präster men nu känner sig utestängda. På alla andra områden är dörrarna öppnade för kvinnorna att göra sin insats, men på det område, där frågan om könet främst borde vara betydelsefull, nämligen den kristna insatsen som förkunnare och ledare, där är dörrarna fortfarande fast slutna. Det är under sådana förhållanden icke underligt, att unga kristna kvinnor känner sig djupt upprörda över läget. Föregående år kunde man i diakonistyrelsens organ "Vår Kyrka" läsa ett dylikt verkligt nödrop från en kvinnlig teologie studerande. Det heter där bl. a.:

När jag började mina studier, hade jag i minnet alla uttalanden jag sett och hört om hur väl den kvinnliga arbetskraften behövdes i kyrkan. Vår s. k. kvinnliga egenart skulle ju komma så väl till pass med teologisk utbildning till. Nu har åren gått, och fortfarande väntar jag. Ofta får vi kvinnor en vänlig klapp på axeln för våra utomordentliga insatser i det tysta, men när det blir fråga om vår ställning i den kyrka vi arbetar för, tycks det avgörande vara, inte vad vi uträttat, utan vad vi är, d. v. s. vårt kön.

Vad oss teologer beträffar, anser jag det vara självklart, att denna vår ställning skall socialt och ekonomiskt — inte minst! — motsvara prästens, eftersom vi har samma utbildning som han och kan och bör utföra ett likartat arbete.

Nå, detta är ju självklart, men när får vi det så? Jag börjar få en otäck känsla av att kyrkan i stort resonerar som en del församlingspräster jag träffat: kvinnorna kommer ändå. I dessa prästers mun betydde detta, att kvinnorna i deras respektive församlingar var trogna mot kyrkan redan förut, varför det inte var nödvändigt att uppmuntra dem med förtroende-

uppdrag o. d., utan att dessa i stället kunde reserveras åt männen (oberoende av deras kyrklighet) för att så eventuellt vinna deras själar.

Detta är nu något kyrkan inte bör ta efter. Dels är det synd, eftersom arbetaren är värd sin lön, även om "han" är en kvinna, och dels är det farligt, eftersom det kan hända, att kvinnorna till slut upphör att "komma ändå". Kanske jag överdriver faran, men jag är rädd, att kyrkan en vacker dag kommer att finna, att hon förlorat kvinnorna på samma sätt som hon lär ha förlorat den s. k. arbetarklassen. Följderna därav behöver inte påpekas.

Detta säger jag inte som något slags hot, utan jag vill varna för att vara alltför säker på kvinnornas lojalitet och tro, att det räcker med ett köttstycke tillkastat då och då för att hålla vårt nit vid liv för en kyrka, som vi visserligen vill tillhöra, och som vi älskar, men som inte vill ha med oss att göra annat än som tjänstefolk, som billig eller helst gratis arbetskraft. Är vi kvinnor i kyrkan verkligen inte värda något som människor, som medmänniskor med samma behov av rättvisa och uppskattning (synlig) som kvinnorna inom andra yrken? Är vi ingenting annat än redskap — inte i Guds händer, utan i människens — till att förverkliga något för vars utförande vi just nu behövs, därför att männen sviker; redskap, som måste räkna med att inte få begära något för egen del utan vara så tacksamma för att vi duger som reserv åtminstone, och som, när vi förbrukats, skall slängas undan (med många tacksägelser från ömse håll) för att få försörja oss på ett yrke, som kanske inte intresserar oss. "Moren har gjort sin plikt och kan gå!"

Detta yttrande ställer den aktuella prästbristen och därmed sammanhängande problem i bjärt belysning. Å ena sidan kan man emotse en energisk aktion från biskopars och prästers sida bland läroverksungdom och annan studerad ungdom i syfte att få fram så många som möjligt på prästbanan. Men märk väl! Denna bottenskrapning gäller blott den manliga ungdomen, för den kvinnliga är vägarna stängda, även om inre kallelse, studiebegåvning och naturlig fallenhet gör ett dylikt yrkesval till något naturligt, kanske till en bjudande plikt. Å ena sidan har man att räkna med snabbkurser utan tillräckliga examina i syfte att fylla prästbristen, å andra sidan slutförda, ofta lysande teologiska examina. Skillnaden är att i ena fallet gäller det män, i det andra kvinnor. Men ligger inte i själva statskyrkosystemet från statens sida som något mycket centralt, att kravet på prästens allmänna bildningsnivå icke sjunker? Och ligger vidare icke i själva statskyrkosystemet från statens sida det bestämda kravet, att likställigheten mellan könen skall respekteras även på det kyrkliga området, om icke bestämda bibliska skäl talar däremot. Majoritetsförslaget avvisar alla dylika skäl som obefogade. Det Bohlinska majoritetsförslaget är ett toleransens och frisinnetts aktstycke både gentemot svenska kyrkan och svenska staten.

Det måste betraktas som anmärkningsvärt, att detta de sakkunnigas år

1950 avlämnade förslag till lag om kvinnas behörighet att innehava prästerlig och annan kyrklig tjänst är det andra sakkunniga förslag i dylik riktning som framlagts på grund av framställning från riksdagen. Det första framlades redan 1923. Även enligt detta sakkunnigförslag skulle — med vissa undantag — kvinna vara likställd med man i fråga om behörighet att prästvigas och inneha prästerlig tjänst. Detta förslag lades dock aldrig fram inför riksdagen. Sedan riksdagen senast begärde utredning av frågan har snart ytterligare nio år gått, och utredningen har varit färdig i snart fem år. Frågans principiella betydelse gör det enligt min mening angeläget, att ett positivt beslut av statsmakterna snart fattas. Den aktuella kyrkliga situationen med akut och växande prästbrist understryker även vikten av att frågan inte ytterligare fördröjes.

Något avgörande skäl för att kyrkomötet skulle behandla frågan före riksdagen kan knappast förebringas. Då allmänt kyrkomöte, enligt vad som framgår av den nyligen framlagda statsverkspropositionen, icke avses att hållas innevarande år, skulle, om turordningen kyrkomötet först, riksdagen sedan, tillämpades, frågan kunna avgöras tidigast vid 1957 års riksdag. En tidsvinst skulle därför kunna göras om förslaget först förelades riksdagen, vilket borde kunna ske år 1956, varefter frågan kunde föreläggas allmänt kyrkomöte på hösten samma år. Jag föreslår, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om att frågan föreläggas nästa års riksdag. Det kan erinras om att det största reformbeslutet på det kyrkliga området under senare tid — religionsfrihetslagen — först prövades av riksdagen och därefter av kyrkomötet.

Vissa särskilda åtgärder för den akuta prästbristens avhjälpande har vidtagits. Dylika åtgärder är uppenbarligen — rätt utformade — väl motiverade. Kungl. Maj:t bör dock enligt min mening tillse, att inga åtgärder härvid vidtages, som kan vara ägnade att försvåra en positiv lösning av frågan om kvinnans behörighet att inneha prästerlig tjänst.

Med hänvisning till och med stöd av vad sålunda anförts hemställs,

att det år 1950 av offentlig utredning utarbetade förslaget till lag om kvinnas behörighet att inneha prästerlig och annan kyrklig tjänst (SOU 1950: 48) efter den överarbetning, som den avslutade remissbehandlingen eventuellt kan befinnas föranleda, så snart som möjligt, dock senast 1956, föreläggas riksdagen.

Stockholm den 18 januari 1955

David Ollén